

KORTE MEDEDEELINGEN

Het trekken van kalongs.— Naar aanleiding van de vragen van Dr VAN STEENIS in het Augustus-nummer over het trekken van kalongs, laat ik hier enkele waarnemingen volgen, die ik in 1928-1930 in Zuid Sumatra deed, benevens eenige gegevens, welke mij door Dr P. VAN DER GOOT welwillend werden verstrekt.

De door Dr VAN STEENIS genoemde trek in de Ranau-streek heb ik verscheidene malen waargenomen. Steeds vlogen de kalongs omstreeks 6 uur nm. over de onderneming Ranau, ongeveer parallel aan den weg Banding Agoeng — Simpang Soekaramah, in de richting Zuidwest-Noordoost. Tegen daglicht had de vlucht in omgekeerde richting plaats. De kalongs vlogen gewoonlijk wijd verspreid en vaak in paren over een front van ca 300 m breedte. Ik heb niet kunnen vaststellen, waar de kalongs heen gingen; dat zij op weg naar Java waren om voedsel te halen, lijkt mij al zeer onwaarschijnlijk; zij zouden bij de door mij waargenomen vluchten al wel een heel eind uit den koers zijn geweest. Bovendien is het in verband met den grooten afstand tot de Java-kust en het feit, dat zij den volgenden morgen steeds wederkeerden, beslist onmogelijk, dat zij in één nacht naar Java heen en weer zouden vliegen.

In Pagar Alam, residentie Palembang, nam ik eveneens herhaaldelijk het trekken van kalongs waar, waarbij ook weer werd opgemerkt, dat zij vaak in paren vliegen. De dieren kwamen tegen zonsondergang uit de richting van de uitloopers van het Goemai-gebergte in de marga Padjar Boelan en vlogen in Zuidwestelijke richting naar de omgeving van Tandjong Keling, op ca 25 km afstand. In de omgeving van Tandjong Keling verspreiden de kalongs zich over een wat breeder front dan zij op den eigenlijken trekweg vormden; ook kon worden waargenomen, dat zij in de boomen verdwenen om zich — volgens opgave van de bevolking — aan doeren-bloemen te goed te gaan doen. 's Morgens tegen het licht worden vlogen de kalongs weer naar den Goemai terug. Op 10 achtereenvolgende avonden varieerde het aantal getelde exemplaren van 280 tot 350, zoodat ik vermoed, dat het een vlucht van alle dieren van één enkele of van een groep slaapboomen betrof.

Bij Merak heb ik eens tegen half zeven vm. een vlucht kalongs boven Straat Soenda waargenomen, die ongeveer in Zuidelijke richting trokken.

Dr VAN DER GOOT deelde mij mede, dat hij in 1922 in West Cheribon geregeld tegen 6 u. 30 vm. een vlucht kalongs waarnam, komende uit de richting van de uitloopers van het Kromong-gebergte achter Ploembon-Palimanan en gaande naar een slaapboom in de dessa Kepetakan, ca 4 km ten NW. van Cheribon. Deze slaapboom was een hooge ketapang, omgeven door wat lagere djati-boomen en struiken. De ketapang staat er nog en ook in andere opzichten is de situatie niet veranderd, maar de kalongs zijn er niet meer. Deze route is dus niet in stand gebleven en ook heeft de kolonie zich niet zeer „hokvast” getoond.

Buitenzorg.

H. R. A. MULLER.

Kalongtrek-enquête. De heer H.B. GÜMOES, Administrateur van de Landen Pantjoer en Angkrek, was zoo vriendelijk nog het volgende te melden. „Een paar jaar geleden woonde ik op de Ond. Kalisat (Sempol) op het Idjen Plateau. In de maand Mei zag men, zoodra de avondschemering ingetreden was, een groot aantal kalongs voorbijtrekken, zooals beschreven in de mededeeling van Dr VAN STEENIS. Eerst komen enkele dieren geruischloos vliegend voorbij; daarna neemt het aantal geleidelijk toe, nu eens in groepjes, dan weer alleen. Ze komen van het O. en trekken naar het W., in de richting Bali-Besoeki. Ik heb de dieren nooit terug zien vliegen, maar de volgende avonden trekken zij weer voorbij in dezelfde richting. De dadap, *Erythrina lithosperma*, bloeit in die maanden en vermoedelijk eten de kalongs de vruchten hiervan, want 's nachts hoort men hun geschreeuw in deze boomen”.

v. St.

Rectificatie. — In de vorige aflevering is de op blz. 159 opgenomen foto 3 per abuis ondersteboven afgedrukt. Voorts werd in de bespreking van het „M. A. H. A. Magazine”, op blz. 144 van afl. 8 gezegd, dat dit tijdschrift door den Botanischen Tuin te Singapore wordt uitgegeven; het juiste adres is echter: Secretary of the Malayan Agri-Horticultural Association, P.O. Box 323, Kuala Lumpur, F.M.S.

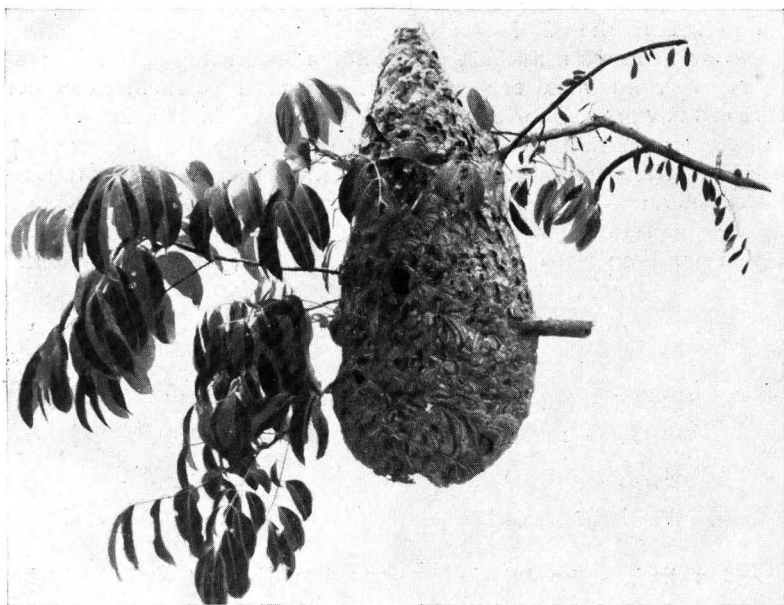
Hoe begint *Vespa analis* met haar nestbouw? — Een antwoord op deze vraag wordt gedeeltelijk door bijgaande foto gegeven:

Dit in aanbouw zijnde wespennest hing aan het binnengewelf van een grot in de lavabedding van de Brantas, bij Kendal Pajah, ca 8 km ten Zuiden van Malang. Het had een lichtroze-bruine kleur en eenigszins korreligestructuur. Alleen de rand waar de wesp aan werkte, rechts en links, was donker roodbruin en vochtig. Het nestje had nagenoeg een halven bolvorm, en hing aan een steeltje. Binnenin hing, in het midden, een aggregaat van 8 zeskantige celletjes, weer aan een steeltje. In elk celletje had de wesp een klein, langwerpig eitje vastgehecht, dat slechts wazig in sommige celletjes als een wit puntje te zien is op de foto. Toen ik, ongewild, een iets plotselinge beweging maakte — wat ik bij het kieken zooveel mogelijk vermeed — liet de wesp zich eensklaps ongeveer 1 m verticaal vallen, en vloog heen. Misschien is het plaatje voldoende voor den bioloog het dier een naam te geven? Malang.

Beginstadium van het nest van *Vespa analis* F., hangend in de grot bij Kendal Pajah. [foto v. d. schr.]

Dr C. A. VAN DEN BOSCH.

Volledig nest van *Vespa analis* F., om een aantal zijtakken van een kenari-boom heengebouwd en aldus opgehangen.

[foto A. Hoogerwerf] X-1934.

afgebeelde soort *V. analis* bezit het Zoölogisch Museum een volledig nest van zeer groote afmeting (90 cm hoog!), waarvan wij onzen lezers deze goed geslaagde foto aanbieden. Het is uit de omgeving van Buitenzorg afkomstig en hing in een kenari-boom.

Hoewel op de foto van Dr VAN DEN BOSCH het klokvormige omhulsel van het nest, met de eerste celletjes, in de natuurlijke houding, nl. hangend, is weergegeven, komt het geheel beter tot zijn recht door de kiek ondersteboven te houden. Dr J. VAN DER VECHT te Buitenzorg, deel ons mede, dat hij er nauwelijks aan twijfelt, dat dit het nestje is van *Vespa analis* F., en wel de in M. en O. Java voorkomende var. *tenebrosa* BUYSSON. Natuurlijk is dit nestje het allereerste begin van een veel grooter en ingewikkelder bouwsel, dat alle vertegenwoordigers van de „echte” wespen (*Vespa*) verwaardigen. Hierover heeft o. a. LEEFMANS in dit tijdschrift een en ander medegedeeld (zie D. T. N. jg. 11, 1922, p. 124 — 131, met afb.). Van de hier

Red.